

Date and Time: Friday, December 15, 2023 09:56:00 CET

Job Number: 212734010

Document (1)

1. [De ontdekking van Insuline: vol vooroordelen reizen door Gods tovertuin](#)

Client/Matter: -None-

Search Terms: "Rick Honings"

Search Type: Natural Language

Narrowed by:

Content Type
News

Narrowed by
Timeline: Vorige 2 Jaren (Na december 15, 2021)

[De ontdekking van Insulinde: vol vooroordelen reizen door Gods tovertuin](#)

Trouw.nl

5 oktober 2023 donderdag 08:01 AM GMT

Copyright 2023 DPG Media B.V. All Rights Reserved

Length: 1064 words

Byline: Paul van der Steen

Body

Rick Honings overzicht van negentiende-eeuwse reisliteratuur over Nederlands-Indië laat zien hoe de Hollander betoverd werd door de overweldigende natuur in 'de Oost' en met welke koloniale stereotypen hij door de archipel trok.

Vader en zoon Roorda van Eysinga hadden meer gemeen dan genen alleen. Ze reisden allebei naar Indië en schreven daarover. Ze keken wel met een andere blik. Sytze Roorda van Eysinga (1773-1829) was predikant. Voor hem stond de religie voorop. Het paradijselijke landschap dat hij tijdens zijn drie grote reizen aantrof, getuigde van 'Gods grootheid'. De oorspronkelijke bewoners contrasteerden daarmee. De dominee vond ze lui en onbehouwen. Alleen bekering kon hen redden.

Zoon Philippus Pieter Roorda van Eysinga (1796-1856) interesseerde zich tijdens zijn rondgang door de archipel veel meer voor de talen en culturen. Maar ook hij was allerminst vrij van vooroordelen: voortdurend zette hij de 'eenvoudige' Javaan tegenover de 'ontwikkelde' Europeaan.

De kinderen van Philippus werden in -Indië geboren en groeiden er op. Toen het gezin in 1830 aankwam in Nederland vielen ze van de ene verbazing in de andere. Ze konden niet bevatten dat er in Nederland 'blanken' waren die 'handenarbeid' verrichtten. In het Maleis riepen ze naar elkaar: 'Zie! Eene mevrouw, die melk, vruchten, groenten verkoopt. Zie! Een heer die koek, poppen, verkoopt.'

Beter dan met deze drie generaties van één familie valt nauwelijks duidelijk te -maken hoe de koloniale werkelijkheid en gangbare rechtvaardiging daarvan de blik van 19de-eeuwse bezoekers van Nederlands--Indië vormden, of zeg maar gerust misvormden. De ontdekking van Insulinde. Op reis in Nederlands-Indië in de negentiende eeuw van neerlandicus ***Rick Honings*** bevat een bloemlezing van indrukken van bezoekers.

Honings maakte eerder indruk als biograaf van Willem Bilderdijk en met een interessant en bij tijd en wijle amusant overzichtswerk over de verering van dichters in de 19de eeuw.

Walgend van smerig Batavia

Hoppend langs al die passanten met hun diverse achtergronden – predikanten, ambtenaren, wetenschappers, militairen, toeristen – maakt Honings duidelijk hoe de kijk op Nederlands-Indië en de best denkbare aanpak van het koloniale project zich in de loop van de eeuw ontwikkelden.

Het 'moederland' liet zich bestuurlijk en militair nadrukkelijker gelden. Nederland voer wel bij de inkomsten uit zijn grootste kolonie. Het managen van die kolossale onderneming was na het verdwijnen van de Voc wat puzzelen: eerst was er het cultuurstelsel, later de als humaner bedoelde ethische politiek.

Constanten waren er ook in al die indrukken in de loop van honderd jaar. Vaak bleek de eerste kennismaking met de kolonie een tegenvaller, soms werd zelfs met een zekere walging geschreven over het smerig aandoende Batavia. Zendeling Leonard Johannes van Rhijn (1812-1887) zag vanaf de boot een 'laag moerassig strand, met

De ontdekking van Insulinde: vol vooroordelen reizen door Gods tovertuin

kreupelhout en klein geboomte begroeid'. De aankomstplaats waar hij tijdens de bootreis zo naar had uitgekeken leek nog het meest op een nietig -Hollands 'waterstadje'.

Jammer dat de bevolking het plaatje bedierf

Maar later volgden vrijwel altijd de loftuigen voor de overweldigende natuur. Reisschrijvers noemden Indië een 'tovertuin' en 'Gods schilderij'.

Een deel van hen vond het jammer dat de bevolking dit mooie plaatje bedierf. De Javanen ('zoo belast, gedrukt, stompzinnig') herinnerden Van Rhijn 'levendig aan den val onzer stamouders, die om der zonde wil werden uitgedreven in eene aarde vol doornen en distelen'. Waar de een constateerde dat de Javanen schenen te behoren 'tot het ras der apen', zag de ander nog iets van 'de edele wilde' in hen. Rasvermenging was sommigen helemaal een gruwel.

Af en toe waren de schrijvers en schrijfsters hun tijd vooruit. Wolter Robert baron van Hoëvell (1812-1879), predikant, schrijver, politicus en koloniaal expert, was een vroege pleiter voor duurzaamheid en circulariteit. Hij waarschuwde: 'Eenmaal zullen ook de rijkste bosschen uitgeput raken, indien de menschelijke hand slechts neemt, wat de -natuur aanbiedt, en die natuur niet leidt en te hulp komt, indien zij slechts boomen velt en geene nieuwe loten plant.'

Sicco Roorda van Eysinga, zoon van Sytze en halfbroer van Philippus, voorspelde dat Javanen zich gewapend tegen de Nederlanders zouden keren als die niet zouden stoppen met uitbuiting. Schrijvend onder pseudoniem gaf hij al in 1860 de onderdrukten een stem in een vloekzang: 'Dan zullen wij uw kinderen slachten,/ En de onzen drenken met hun bloed,/ Opdat der eeuwen schuld met rente,/ met woekerwinste word' vergoed.'

Het 'kind' moest nog heel lang aan de hand worden gehouden

Maar verreweg de meesten namen automatisch aan dat aan drie eeuwen Nederlandse aanwezigheid in de archipel minstens drie eeuwen zouden worden toegevoegd. Zo -superieur was het 'moederland' in de ogen van het merendeel van de Nederlanders en zo noodzakelijk was het om het 'kind' nog heel lang bij de hand te nemen en 'op te voeden'.

Honings gaat mooi op zoek naar andersoortige stemmen: die van vrouwen, van kinderen en van de overheersten. Het probleem is dat er daarvan veel minder zijn bewaard. En het beeld dat ze geven is vaak vervormd, erkent de auteur. Vrouwen voegden zich in hun geschriften naar de dominante, mannelijke stemmen, ervaringen als kind werden pas op latere leeftijd vastgelegd en de spaarzame Javaan die kon reizen én schrijven, was niet alleen van adel maar ook in sommige opzichten behoorlijk vernederlandst.

Af en toe verliest Honings zich in academische termen. Onnodig, elders laat hij -volop zien dat hij stilistisch begaafd, mee--slepend en op een toegankelijke manier over belangwekkende geschiedenis kan schrijven.

Welke bronnen hadden de 19de eeuwers?

De auteur schrijft de reisliteratuur over Indië uit de 19de eeuw een cruciale rol toe. Ze informeerden Indiëgangers en het 'moederland' over 'de Oost'.

Het was mooi geweest als De ontdekking van Insulinde dat cruciale aspect iets verder had uitgewerkt. Wat waren de andere bronnen? En welke verloren en welke wonnen in de 19de eeuw terrein? De sterk opkomende kranten moeten toch ook hun rol hebben gespeeld bij het voorlichten over Indië. Soms vielen zij voor hun kopij terug op reisverslagen, maar er was meer dat een inkijk bood in die verre wereld.

Rick Honings

De ontdekking van Insulinde. Op reis in Nederlands-Indië in de negentiende eeuw
Prometheus; 556 blz. € 39,99

Classification

Language: DUTCH; NEDERLANDS

Publication-Type: Web Publicatie

Subject: Children, Adolescents + Teens (99%); Christians + Christianity (89%); Writers (89%); Sales + Selling (70%); Women (70%); Armed Forces (65%); Politics (65%)

De ontdekking van Insulinde: vol vooroordelen reizen door Gods tovertuin

Load-Date: October 5, 2023

End of Document